

ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ

КИРИЛЮК Алла Володимирівна

УДК 347.781: 347.77.043

**ЛІЦЕНЗІЙНИЙ ДОГОВІР
НА ВИКОРИСТАННЯ ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРІВ
(ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)**

Спеціальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2010

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Одеській національній юридичній академії
Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор
ХАРИТОНОВА Олена Іванівна,
Одеська національна юридична академія,
завідувач кафедри права інтелектуальної
власності та корпоративного права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
академік Академії наук вищої школи України
ШИШКА Роман Богданович,
Міжрегіональна фінансово-юридична академія,
завідувач кафедри господарського права і процесу

кандидат юридичних наук
ЖЕКОВ Володимир Іванович,
Одеський апеляційний господарський суд,
суддя

Захист відбудеться 4 червня 2010 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Одеської національної юридичної академії за адресою: 65000, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Одеської національної юридичної академії за адресою: м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий 30 квітня 2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

П.П. Музиченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження значною мірою пояснюється тим місцем, яке займає інтелектуальна власність у правовій системі постіндустріального, інформаційного суспільства. Цивілізований ринок інтелектуальної власності, заснований на міжнародних принципах правової охорони, сприяє духовному збагаченню людства, підвищенню рівня правової культури, зростанню економічного потенціалу держави, зокрема входженню України у світовий ринок інтелектуальної власності як рівноправного партнера.

Вдосконалення правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної діяльності відбувається як на національному, так і на міжнародному рівнях шляхом формування загальновизнаної системи правової охорони інтелектуальної власності.

Деякі правові аспекти охорони та захисту прав авторів щодо створених ними літературних творів потребують подальшого вдосконалення. Зокрема, чинне законодавство України не повною мірою відповідає розвитку відносин, що виникають у сфері створення та використання літературних творів, відсутні ефективні правові механізми попередження та перешкоджання неправомірних дій, зловживань, недозволеного використання літературних творів чи їх окремих елементів. Відсутність єдиного розуміння змісту і поняття «твору», «літературного твору», як об'єкту авторського права в законодавстві України, викликає його різне тлумачення, ускладнює цивільно-правове регулювання відносин у сфері авторських прав на літературні твори. Крім того, потребує подальшого вдосконалення режим правової охорони окремих елементів літературних творів, який повинен ґрунтуватись на тих же принципових засадах, що і загальний режим охорони літературного твору.

Постійне зростання попиту на об'єкти інтелектуальної власності обумовлює необхідність запровадження ефективних механізмів взаємодії авторів (їх правонаступників) із користувачами таких об'єктів. Основою такої взаємодії має стати ліцензійний договір на використання літературних творів, який забезпечить реалізацію майнових прав на літературний твір, отримання належної винагороди, захист особистих немайнових та майнових прав відповідних суб'єктів від неправомірних посягань.

Ліцензійний договір є одним із договорів щодо розпорядження майновими правами, який останніми роками набув широкого використання. Це достатньо усталена договірна конструкція, яка вже протягом тривалого періоду застосовується на практиці, проте її законодавче врегулювання не можна визнати достатнім, оскільки воно

має фрагментарний, суперечливий характер, що породжує труднощі в правозастосовній практиці. Внаслідок цього залишаються невизначеними особливості укладання ліцензійних договорів на використання літературних творів. Договірні відносини щодо розпорядження автором майновими правами вимагають конкретизації нормативних положень щодо окремих видів об'єктів авторського права. Зокрема, це стосується виокремлення ліцензійних договорів на використання літературних творів у системі договорів щодо розпорядження майновими правами на об'єкти авторського права. Також потребує вдосконалення правове регулювання питання про відповідальність автора і користувача за невиконання чи неналежне виконання умов ліцензійного договору на використання літературних творів. Негативно позначається на правозастосовній практиці відсутність типових ліцензійних договорів на використання літературних творів.

У наукових дослідженнях цивілістами були розроблені загальні теоретичні питання щодо ліцензійних договорів, тоді як безпосередньо визначенню істотних умов, змісту ліцензійного договору на використання об'єктів авторського права взагалі та літературних творів зокрема, належної уваги не приділялось.

Сформульовані в дисертації теоретичні висновки ґрунтуються на загальних досягненнях юридичної науки, в тому числі, на результатах досліджень таких вітчизняних та зарубіжних цивілістів, фахівців інших галузей правової науки, як Б.С. Антимонов, В.Д. Базилевич, Т.В. Боднар, Н.В. Бровко, В.А. Васильєва, І.І. Дахно, Г.П. Добринін, В.М. Іванов, В.Я. Іонас, С.І. Карпухін, С.О. Комаров, В.М. Коссаєв, Г.А. Кривонос, В.М. Крижна, В.В. Луць, С.В. Мазуренко, В.Є. Макода, О.М. Мельник, Р.О. Мерзликіна, О.А. Моргунов, О.О. Нестеренко, О.А. Підпригора, О.О. Підпригора, О.А. Рузакова, А.П. Сергєєв, В.І. Серебровський, Я.О. Сидоров, А.А. Скворцов, Л.Є. Слутська, М.Н. Солощук, Є.А. Флейшиць, Г.Н. Черничкіна, Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova, І.Я. Хейфець, Г.Ф. Шершеневич, Д.Ю. Шестаков, Р.Б. Шишка, Л.Г. Шестак, І.Є. Якубівський та ін.

Втім, до цього часу у вітчизняній науці цивільного права відсутні спеціальні комплексні дослідження теоретичних та прикладних питань правового забезпечення укладання, виконання та припинення дії ліцензійних договорів на використання літературних творів. Викладене зумовило необхідність дослідження ліцензійного договору на використання літературних творів, його генези, досвіду правового регулювання в інших країнах, а також визначення відповідності норм чинного законодавства України міжнародним стандартам та нагальним потребам правозастосовної практики.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження є складовою частиною комплексної науково-дослідної теми Одеської національної юридичної академії «Традиції та новації у сучасній українській державності і правовому житті» на 2006-2010 роки (державний реєстраційний номер 0106U004970).

Мета і завдання дослідження. Метою даної роботи є постановка та вирішення теоретичних цивільно-правових проблем застосування ліцензії та ліцензійного договору на використання літературних творів та визначення його суб'єктного складу, аналіз зобов'язань, які виникають у процесі укладання, зміни або припинення ліцензійного договору, відповідальності за його порушення, виявлення прогалин і колізій у правовому регулюванні ліцензійних відносин та формування пропозицій щодо їх усунення шляхом внесення змін та доповнень до законодавства у сфері інтелектуальної власності.

Для досягнення зазначеної мети були поставлені і вирішувалися такі завдання:

- визначити специфіку твору як об'єкта авторського права та умови надання йому правової охорони;

- проаналізувати зміст, структурні елементи та види літературних творів;

- дослідити генезис правового регулювання договірних відносин із використання літературних творів, ступінь розвитку цивільно-правового регулювання ліцензійних відносин;

- визначити загальні тенденції правового регулювання ліцензійного договору за законодавством інших країн з метою запровадження позитивного досвіду в Україні;

- розкрити суть термінів «ліцензійний договір на використання літературних творів» та «ліцензія на використання літературних творів», а також виявити їх спільні і відмінні риси;

- з'ясувати правову природу ліцензійного договору на використання літературних творів, його місце серед інших договорів щодо розпорядження правами на об'єкти авторського права;

- охарактеризувати правовий статус сторін ліцензійного договору на використання літературних творів;

- визначити суттєві умови та зміст ліцензійного договору на використання літературних творів;

- проаналізувати динаміку розвитку зобов'язань за ліцензійним договором на використання літературних творів;

- визначити особливості цивільно-правової відповідальності сторін за порушення умов ліцензійного договору на використання літературних творів;

розробити пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення законодавства України, з метою більш ефективного його застосування у сфері використання об'єктів авторського права взагалі та літературних творів, зокрема.

Об'єктом дисертаційного дослідження є цивільні правовідносини, що виникають при укладанні та виконанні ліцензійних договорів на використання літературних творів, видачі ліцензій на використання літературних творів.

Предметом дисертаційного дослідження є теоретичні положення ліцензійний договір на використання літературних творів.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, застосування яких обумовлено особливостями його об'єкта, предмета, мети і завдань.

За допомогою діалектичного методу з'ясовувалася правова сутність договірної регулювання авторсько-правових відносин щодо використання літературних творів. Для встановлення місця ліцензійного договору на використання літературних творів в системі договірної права було застосовано метод системно-структурного аналізу. Дослідження правового регулювання відносин ліцензування в різні часи існування такого інституту проводилося із застосуванням прийомів та засобів історичного методу. Історичний метод було застосовано також для встановлення генезису ліцензійного договору на використання літературних творів.

У рамках зазначеного методологічного підходу використано також формально-логічний метод, за допомогою якого досліджувалося законодавство щодо ліцензійного договору на використання літературних творів, практика його застосування.

Метод порівняльного аналізу застосовувався при дослідженні загальних тенденцій правового регулювання ліцензійного договору за законодавством інших країн та України, порівнянні ліцензійних договорів на використання літературних творів з іншими цивільно-правовими договорами.

Логіко-юридичний і системний методи використовувалися для формулювання логічно обґрунтованих висновків, а також для послідовного викладення матеріалу дослідження.

Основні положення та висновки дисертації ґрунтуються на аналізі міжнародно-правових актів про охорону авторських прав, чинного законодавства України та законодавства зарубіжних країн, практики їх застосування, наукових доробок загальної теорії права, цивільного права, права інтелектуальної власності, матеріалах судової практики.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у комплексному дослідженні теоретичних та прикладних цивільно-правових проблем ліцензійного договору на використання літературних творів шляхом формулювання нових та вдосконалення чинних правових конструкцій та понять, науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення цивільного законодавства та законодавства у сфері інтелектуальної власності.

У межах здійсненого дослідження одержано такі результати, що мають наукову новизну:

вперше:

сформульовано авторське визначення літературного твору як сукупності ідей, думок, образів, які в результаті творчої діяльності автора втілюються за допомогою художніх, образотворчо-виразних засобів, прийомів створення художніх образів, мають ідеальний характер, об'єднані сюжетною лінією та отримали своє вираження в доступній для сприйняття людськими почуттями конкретній формі, що припускає можливість їх відтворення;

надано авторське визначення поняття «персонаж» як «юридично значущого» елементу літературного твору, під яким розуміється оригінальне представлення героя твору за допомогою мовних, образотворчих або аудіовізуальних засобів, що втілює художню концепцію автора;

визначено відмінності персонажу літературного твору від персонажу аудіовізуального твору;

сформульовано авторське визначення ліцензійного договору на використання літературного твору;

доведено необхідність запровадження ліцензійних договорів на використання літературних творів у системі договорів щодо розпорядження правами на об'єкти авторського права з метою усунення подвійного правового регулювання відносин із використання літературного твору такими договірними конструкціями як ліцензійний договір на використання твору та договір про передачу виключного та невиключного права на використання твору;

обґрунтовано недоцільність виділення ліцензій на використання об'єкта права інтелектуальної власності як самостійного договору щодо розпорядження майновими правами на об'єкти авторського права;

дістали подальшого розвитку:

положення про розподіл елементів літературного твору на «юридично байдужі», тобто такі, які не охороняються авторським правом (тема, матеріал твору, сюжетне ядро, ідейний зміст) та «юридично значущі» (зовнішня форма твору, тобто його мова, що включає особливі наукові знаки і символи, та внутрішня форма, яку

утворюють прийнята автором послідовність викладення наукових понять, логіка, система розкриття наукових ідей і розташування матеріалу);

положення про умови надання правової охорони окремим елементам літературних творів, таким як, наприклад: назва твору (заголовок), персонажі;

положення про визначення статусу літературного агента як представника у справах інтелектуальної власності (у сфері літературно-художньої творчості), що надає послуги, пов'язані з представництвом інтересів авторів при реалізації та захисті майнових прав на об'єкти авторського права, в тому числі й літературні твори на підставі відповідного доручення за певну плату;

удосконалено:

систему підстав для класифікації літературних творів за зв'язком їх із матеріальним носієм (усні твори та твори, зафіксовані на матеріальному носії); залежно від факту публікації (опубліковані літературні твори і неопубліковані літературні твори); факту обнародування (обнародувані та необнародувані); новизни та ступеню використання інших творів (оригінальні, похідні та складені); від жанру (твори художньої літератури; літературні твори особистого характеру; літературні твори наукового характеру; інтерв'ю; дискусії; літературні записи, тощо);

перелік ознак ліцензійного договору на використання літературних творів, які визначають його самостійний характер;

положення про істотні умови ліцензійного договору на використання літературного твору;

запропоновано ст. 32 Закону України «Про авторське право і суміжні права» викласти в такій редакції: «Стаття 32. Ліцензійний договір на використання твору

1. Надання дозволу на використання твору іншим особам може здійснюватися на основі ліцензійного договору на використання твору. Ліцензійний договір на використання твору – це правочин, на підставі якого володілець твору (ліцензіар) надає фізичній або юридичній особі (ліцензіатові) дозвіл на здійснення у певному місці і протягом певного строку однієї або кількох дій із використання твору, а ліцензіат зобов'язується сплатити винагороду за надані права.

2. Об'єм прав на використання твору залежить від виду ліцензії, яка надається за ліцензійним договором.

За ліцензійним договором на використання твору можуть надаватися такі ліцензії:

виключна ліцензія видається лише одному ліцензіату і виключає можливість використання ліцензіаром твору у сфері, що обмежена цією

ліцензією, та видачі ним іншим особам ліцензій на використання цього твору у зазначеній сфері;

одинична ліцензія видається лише одному ліцензіату і виключає можливість видачі ліцензіаром іншим особам ліцензій на використання твору у сфері, що обмежена цією ліцензією, але не виключає можливості використання ліцензіаром цього твору у зазначеній сфері;

невиключна ліцензія не виключає можливості використання ліцензіаром твору у сфері, що обмежена цією ліцензією, та видачі ним іншим особам ліцензій на використання цього твору у зазначеній сфері.

3. У ліцензійному договорі визначаються: предмет, строк, сфера та способи використання, вид ліцензії, територія, на якій може використовуватися твір, розмір та порядок виплати винагороди за використання твору, гарантії виконання договору сторонами, а також інші умови, включені у договір сторонами.

Умови договору, що погіршують становище автора (його правонаступника) порівняно із становищем, встановленим чинним законодавством, є недійсними.

4. Якщо в ліцензійному договорі не передбачено вид ліцензії, то вважається, що надана невиключна ліцензія.

5. За згодою ліцензіара, наданою у письмовій формі, ліцензіат може видати письмове повноваження на використання твору іншій особі (субліцензію).

6. Ліцензійний договір на використання твору укладається у письмовій формі.

7. Право на укладання ліцензійного договору та надання невиключної ліцензії на використання творів мають організації колективного управління авторськими та суміжними правами, яким суб'єкти авторського права передали повноваження на управління своїми майновими авторськими правами».

З метою уникнення дублювання положень Закону України «Про авторське право і суміжні права» запропоновано частини 1-4 ст. 33 виключити; положення про правове регулювання договірних відносин між організаціями колективного управління авторськими та суміжними правами, а також авторами та їх правонаступниками;

запропоновано внести зміни до ст. 46 Закону України «Про авторське право і суміжні права» шляхом викладення її у новій редакції:

«Стаття 46. Управління майновими правами на індивідуальній основі

Суб'єкт авторського права і (або) суміжних прав може доручити управління своїми майновими правами повіреному на підставі укладеного з ним договору доручення. Здійснюючи управління майновими правами, ця

особа діє у межах повноважень, переданих їй суб'єктом авторського права і (або) суміжних прав.

Спеціальним представником інтересів автора виступає літературний агент - представник у справах інтелектуальної власності (у сфері літературно-художньої творчості), який надає фізичним та юридичним особам допомогу і послуги, пов'язані з реалізацією та захистом прав на об'єкти авторського права та діє на підставі доручення, яке засвідчується договором.

1. Літературний агент на підставі наданих повноважень виконує такі функції:

- а) здійснює представництво інтересів автора у відносинах з третіми особами на підставі договору, в якому визначено його правовий статус;
- б) укладає та здійснює нагляд за дотриманням умов договорів про використання майнових прав авторів;
- в) вчиняє дії, спрямовані на захист і охорону прав та інтересів автора;
- г) отримує винагороду за надані послуги з представництва інтересів та реалізації майнових повноважень.

2. Права літературного агента:

- а) літературний агент під час виконання своїх функцій має право виконувати всі дії в межах доручення у відносинах з третіми особами;
- б) літературний агент має право за погодженням з особою, яку він представляє, передавати свої повноваження іншому літературному агенту, якщо інше не передбачено дорученням;
- в) літературний агент має право визначати порядок ознайомлення з інформацією, яка є предметом його професійного, ділового та іншого інтересу, включаючи належність її до категорії конфіденційної;
- г) перелік прав літературного агента не є вичерпним та може бути доповнений на підставі укладеного договору.

3. Обов'язки літературного агента:

- а) літературний агент зобов'язаний сумлінно виконувати свої обов'язки і додержуватися вимог законодавства, захищати інтереси особи, яку він представляє;
- б) літературний агент зобов'язаний зберігати в таємниці відомості, одержані ним під час здійснення своїх професійних обов'язків, зокрема суть порушених особою, яку він представляє, питань, зміст консультацій, порад, роз'яснень тощо;
- в) літературний агент зобов'язаний відмовитися від надання своїх послуг або припинити їх надання, якщо вони можуть бути використані у справі, в якій він вже представляв або консультував іншу особу з протилежними інтересами і конфлікт не був вирішений.

4. Літературний агент несе відповідальність за невиконання чи неналежне виконання своїх повноважень відповідно до умов договору».

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що його матеріали можуть бути використані у:

науково-дослідницькій сфері – при подальшій розробці теоретичних проблем, пов'язаних із правовим регулюванням відносин у сфері укладання, виконання та припинення дії ліцензійних договорів на використання літературних творів;

правотворній діяльності – сформульовані в роботі положення щодо вдосконалення правового регулювання ліцензійних договорів на використання літературних творів можуть стати основою для внесення змін до ЦК України, Закону України «Про авторське право та суміжні права» та інших законодавчих актів;

сфері практичної діяльності – матеріали дисертації можуть використовуватися для забезпечення єдності розуміння і правильного застосування норм, які регулюють відносини щодо укладання і виконання ліцензійних договорів на використання літературних творів;

навчальному процесі – матеріали роботи можуть використовуватись у навчальному процесі при підготовці відповідних розділів підручників і навчальних посібників з цивільного права, права інтелектуальної власності, авторського права, при підготовці навчальних курсів та викладанні даних дисциплін.

Апробація результатів дисертації. Отримані в процесі дисертаційного дослідження результати доповідались та обговорювались на засіданнях кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права Одеської національної юридичної академії та апробовані у виступах на 8 науково-практичних конференціях, зокрема на: V Міжнародній науково-методичній конференції «Римське право і сучасність» (30-31 травня 2008 р., м. Одеса), Міжнародній науковій конференції «Життя І. В. Шерешевського як духовна єдність між поколіннями юристів» (13 грудня 2008 р., м. Одеса), Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу ОНЮА (5-6 червня 2009 р., м. Одеса), I Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток державності та права в Україні: реалії та перспективи» (24 квітня 2009 р., м. Сімферополь), Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми правової системи України» (29 жовтня – 1 листопада 2009 р., м. Алушта (АРК)), Міжнародній науково-практичній конференції «V Прибузькі юридичні читання» (27-28 листопада 2009 р., Миколаїв), Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених «Восьмі осінні юридичні читання» (13-14 листопада 2009 р., м. Хмельницьк), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Господарсько-правове, цивільно-правове та фінансово-правове забезпечення розвитку сучасної економіки України в період економічної кризи» (27 листопада 2009 р., м. Донецьк).

Основні теоретичні положення дисертації використовуються автором під час проведення семінарських занять з академічного курсу «Право інтелектуальної власності».

Публікації. Основні положення і висновки дисертаційного дослідження відображено у п'яти наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, перелік яких затверджено ВАК України, та у восьми тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Структура дисертації зумовлена метою та завданнями дисертаційного дослідження. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, які містять десять підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 199 сторінок, з них основного тексту – 181 сторінок. Список використаних джерел нараховує 206 найменувань і займає 18 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертаційного дослідження, визначено ступінь наукової розробки теми дослідження, сформульовано об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження, характеризуються методологічна, науково-теоретична основи роботи, наукова новизна, практичне та теоретичне значення роботи, зазначено про апробацію результатів дослідження.

У **першому розділі «Літературний твір та його елементи як об'єкт ліцензійного договору»**, який складається з двох підрозділів, досліджено поняття та умови надання правової охорони твору як об'єкту права інтелектуальної власності, поняття, види та структурні елементи літературного твору.

У **підрозділі 1.1. «Твір як об'єкт права інтелектуальної власності»** розглядаються поняття та умови надання правової охорони твору як об'єкту права інтелектуальної власності. Визначено категорію «твір» як результат літературно-художньої діяльності та його місце в системі об'єктів права інтелектуальної власності, охарактеризовано окремі види творів.

Розкрито зміст умов охороноздатності літературних творів. Встановлено, що при визначенні творчого характеру враховують новизну твору, його оригінальність, індивідуальність, унікальність та ін. Охарактеризовано способи об'єктивної форми вираження твору, серед яких розрізняють письмову та усну. Звернуто увагу на складність здійснення правової охорони усних творів. Визначено співвідношення умови об'єктивної форми вираження твору з умовою щодо можливості його відтворення. Визнання на законодавчому рівні умови щодо

можливості відтворення твору серед критеріїв правової охорони об'єктів авторського права значною мірою звужить перелік творів, на які поширюється правова охорона. Доведено, що за своїм змістом твір не повинен суперечити суспільним інтересам та порушувати моральні засади суспільства.

У *підрозділі 1.2. «Поняття, види та елементи літературних творів»* проаналізовано наукові погляди на зміст категорії «літературний твір», охарактеризовано його види та елементи.

Сформульовано авторське визначення літературного твору, охарактеризовано його структурні елементи та окремі види.

Встановлено, що умови надання правової охорони таким елементам твору, як його назва, персонаж, назва персонажа, співпадають із умовами надання правової охорони літературним творам. Дістав подальшого обґрунтування висновки про те, що авторським правом охороняються тільки оригінальні, афористичні назви літературних творів. Додатковими умовами для надання правової охорони персонажам є: оригінальне ім'я та зовнішність персонажа; індивідуалізуючі риси характеру; єдність візуального зображення та художнього опису (образ, риси характеру, манери поведінки) у свідомості певного кола осіб (для сприйняття якими створено персонаж); наявність комерційного потенціалу для його використання внаслідок їх відомості (популярності) серед певного кола осіб.

Звернуто увагу, що персонажі літературних творів представлені тільки за допомогою мовних та образотворчих засобів, в той час як персонажі аудіовізуальних творів втілюються також за допомогою аудіовізуальних засобів.

У **другому розділі «Загальна характеристика ліцензійного договору на використання літературних творів»**, який складається з двох підрозділів, надано загальну характеристику ліцензійному договору на використання літературних творів.

У *підрозділі 2.1. «Генезис правового регулювання договірних відносин з використання літературних творів»* досліджуються поняття та ознаки договорів про надання дозволу на використання літературних творів.

Зроблено висновок, що наявність у чинному законодавстві України ліцензійних договорів (гл. 75 ЦК України) та договорів, які за своєю суттю є ліцензійними, але мають назву авторські договори про передачу виключного та невиключного права на використання твору (ст. 32 Закон України «Про авторське право і суміжні права»), вносить певну неузгодженість у чинне законодавство. Положення Закону України «Про авторське право і суміжні права» (ст. 33) не дає можливості зробити чіткий і однозначний висновок про принципову відмінність договорів на

використання творів від ліцензійних договорів. Зазначається, що відсутні достатні підстави для подібного поділу авторських договорів і в науковому плані, у зв'язку з чим запропоновано нову редакцію ст. 32 Закону України «Про авторське право і суміжні права».

У підрозділі 2.2. «Поняття та місце ліцензійного договору на використання літературних творів у системі авторських договорів» проаналізовано співвідношення ліцензійного договору на використання літературних творів з іншими цивільно-правовими договорами щодо розпорядження майновими правами на об'єкти авторського права. Слід зазначити, що відступлення, передача за ліцензійним договором або інший перехід виключних прав на літературний твір можливі лише за умов, коли особа, яка має намір розпорядитися своїм правом, здатна до вчинення таких дій. Для цього необхідно встановити, чи є така особа володільцем авторського права на літературний твір, або її було уповноважено на ці дії правоволодільцем.

Ліцензійний договір не може бути визнаний договором про відчуження майнових прав автора, оскільки ліцензіар не передає ліцензіату право власності на об'єкт у повному обсязі, а лише передає йому одне з майнових прав – право на використання літературного твору протягом певного проміжку часу на визначеній території за певну винагороду.

Охарактеризовано ліцензійний договір, надано авторське визначення цього договору та виокремлено його характерні риси. Досліджено окремі класифікації авторських договорів за критеріями: характеру об'єкта договору, способу використання твору, за обсягом прав.

Зроблено висновок про доцільність впровадження практики із застосування ліцензійного договору на використання літературних творів як найпоширенішу правову форму регулювання відносин із використання досягнутих результатів у сфері літератури.

У третьому розділі «Правове регулювання відносин з використання літературних творів за ліцензійним договором», який складається з трьох підрозділів, дано загальну характеристику зобов'язальних правовідносин, які виникають у зв'язку з використанням літературного твору за ліцензійним договором.

У підрозділі 3.1. «Сторони ліцензійного договору на використання літературних творів» досліджено суб'єктний склад правовідносин, які виникають у зв'язку з використанням літературних творів за ліцензійним договором.

Встановлено, що сторонами у договорі – ліцензіаром і ліцензіатом – можуть виступати всі учасники цивільно-правового обігу, тобто фізичні і юридичні особи, а також держава.

Звернуто увагу, що інтереси суб'єктів авторського права можуть представляти треті особи, серед яких слід відзначити організації колективного управління авторськими і суміжними правами, літературних агентів. Запропоновано закріпити в Законі України «Про авторське право і суміжні права» статус літературного агента як представника у сфері літературно-художньої творчості.

Обґрунтовано необхідність передбачити обмеження щодо можливості організацій колективного управління авторськими і суміжними правами укладати ліцензійні договори на використання твору без спеціального уповноваження власника авторських прав. Враховуючи, що можуть створюватися та діяти декілька організацій із управління правами на одні й ті ж самі об'єкти авторського права, право укладати ліцензійні договори без доручення власника може бути надане лише спеціально уповноваженій організації колективного управління авторськими і суміжними правами.

У **підрозділі 3.2. «Зміст ліцензійних відносин на використання літературних творів»** визначено істотні умови ліцензійного договору на використання літературного твору.

Серед них слід відзначити такі: предмет; об'єкт договору; строк, на який передається право на використання літературного твору; характер майнових авторських прав, переданих за ліцензійним договором; територія, на яку поширюються повноваження щодо використання твору; право на подальшу передачу майнових авторських прав особою, якій права були передані; оплатність за договором; обсяг, способи та форми використання літературного твору; місце та порядок розгляду спору, що може виникнути у процесі виконання договору.

Зроблено висновок, що істотні умови ліцензійного договору можуть бути поділені на дві категорії: передбачені чинним законодавством; умови, щодо яких за вимогою однієї зі сторін має бути досягнута згода.

Враховуючи досить складну природу ліцензійних правовідносин, обґрунтовано необхідність детального фіксування прав та обов'язків сторін в ліцензійному договорі на використання літературного твору.

Проаналізовано форму ліцензійного договору на використання літературних творів. Рекомендовано застосовувати обов'язкову державну реєстрацію ліцензійних договорів на використання літературних творів. Функції з ведення реєстру запропоновано покласти на Державний департамент інтелектуальної власності МОН України.

У **підрозділі 3.3. «Динаміка зобов'язань за ліцензійним договором на використання літературних творів»** проаналізовано порядок укладання, зміни та припинення дії ліцензійного договору на використання літературних творів.

Розглянуто стадії зобов'язальних відносин за ліцензійним договором на використання літературних творів. При розгляді порядку укладання договору встановлено, що процес укладання договору полягає у виборі сторони майбутнього договору, в узгодженні істотних умов договору, документальному оформленні відносин.

Охарактеризовано підстави припинення ліцензійного договору на використання літературних творів, серед яких слід відзначити виконання, закінчення строку дії, неможливість виконання, ліквідація юридичної особи, розірвання договору, відмова від виконання договору. Смерть фізичної особи (володільця авторських прав) не припиняє зобов'язання у випадку, коли можливо правонаступництво.

Сторона, яка не виконала чи неналежним чином виконала зобов'язання за договором, зобов'язана відшкодувати іншій стороні заподіяні таким невиконанням збитки. Якщо сторона, яка порушила договір, отримала внаслідок цього прибутки, сторона, права якої порушені, вправі вимагати відшкодування поряд з іншими збитками неотриманої вигоди у розмірі не меншому, ніж такі прибутки.

У випадку порушення договору, сторона, право якої порушено, вправі також вимагати визнання права на відновлення стану, що існував до порушення, та припинення дій, які порушують право чи створюють загрозу його порушення.

Сторони можуть достроково розірвати договір за взаємною згодою у письмовій формі з повідомленням про це до відповідного органу, що здійснив реєстрацію. При розірванні ліцензійного договору на використання літературних творів береться до уваги з чієї вини розірвано договір. Винна сторона зобов'язана відшкодувати завдані збитки та неотриману вигоду.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** викладено найбільш важливі теоретичні положення дисертаційного дослідження, формулюються пропозиції щодо удосконалення правового забезпечення захисту авторських прав у правовідносинах, які виникають у зв'язку з використанням літературних творів за ліцензійним договором, основними з яких є такі:

1. Літературний твір є сукупністю ідей, думок, образів, які в результаті творчої діяльності автора втілюються за допомогою художніх, образотворчовиразних засобів, прийомів створення художніх образів, мають ідеальний характер, об'єднані сюжетною лінією та отримали своє вираження в доступній для сприйняття людськими почуттями конкретній формі, що припускає можливість їх відтворення.

2. Класифікація літературних творів є складною та поєднує декілька підстав (за зв'язком їх із матеріальним носієм (усні твори та твори, зафіксовані на матеріальному носії); залежно від факту публікації (опубліковані літературні твори і неопубліковані літературні твори); факту обнародування (обнародувані та необнародувані); новизни та ступеню використання інших творів (оригінальні, похідні та складені); від жанру (твори художньої літератури; літературні твори особистого характеру; літературні твори наукового характеру; інтерв'ю; дискусії; літературні записи тощо).

3. «Персонаж», як «юридично значущий» елемент літературного твору, можна визначити як оригінальне представлення героя твору за допомогою мовних, образотворчих або аудіовізуальних засобів, що втілює художню концепцію автора. При цьому слід звертати увагу на відмінності, що існують між персонажами літературного твору та персонажами аудіовізуального твору, які полягають, зокрема, в тому, що персонажі літературних творів представлені тільки за допомогою мовних та образотворчих засобів, в той час як персонажі аудіовізуальних творів втілюються також за допомогою аудіовізуальних засобів.

4. Літературним агентом у справах інтелектуальної власності (у сфері літературно-художньої творчості) є особа, що надає послуги, пов'язані з представництвом інтересів авторів при реалізації та захисті майнових прав на об'єкти авторського права, у тому числі й літературні твори на підставі відповідного доручення за певну плату.

5. З метою усунення подвійного правового регулювання відносин із використання літературного твору, необхідно запровадити ліцензійні договори на використання літературних творів у системі договорів щодо розпорядження правами на об'єкти авторського права такими договірними конструкціями як ліцензійний договір на використання твору та договір про передачу виключного та невиключного права на використання твору.

6. Недоцільність виділення ліцензій на використання об'єкта права інтелектуальної власності як самостійного договору щодо розпорядження майновими правами на об'єкти авторського права обґрунтовано тим, що ліцензія має ознаки одностороннього правочину, що не відповідає суті та змісту відносин, які виникають у сфері використання літературних творів. У зв'язку з цим пропонується п.1 ч. 1 в ст. 1107 ЦК України виключити, а Ліцензію розглядати як обов'язкову складову змісту ліцензійного договору на використання літературного твору.

7. Ліцензійний договір на використання літературного твору визначено як правочин, на підставі якого володілець твору (ліцензіар)

надає фізичній або юридичній особі (ліцензіатові) дозвіл на здійснення на певній території протягом певного періоду часу однієї або кількох дій з використання твору, а ліцензіат зобов'язується сплатити винагороду за надані права та здійснити певні дії щодо використання твору.

8. Ознаками ліцензійного договору на використання літературних творів є: нематеріальність об'єкта договору – літературного твору чи його окремих елементів, на які розповсюджується правова охорона; тимчасовість користування майновими правами на літературний твір чи його окремі елементи, що обмежується часовими рамками дії договору; визначеність обсягу майнових повноважень на способи використання літературних творів та його охороноздатних елементів.

9. Істотними умовами ліцензійного договору на використання літературних творів є: предмет, сфера договору (конкретні права з використання літературного твору, що надаються за договором, способи використання літературного твору, територія та строк на які надаються права на використання літературного твору), вид ліцензії, розмір, порядок та строк виплати винагороди за використання твору, гарантії виконання договору сторонами, а також інші умови, включені у договір сторонами.

10. При визначенні розміру збитків, завданих порушенням прав на літературний твір, необхідно враховувати особливості літературного твору як об'єкта авторського права, а саме: неможливість відновлення твору, який існував в одиничному примірнику, складність в обмеженні доступу до незаконно розповсюдженого твору, постійне збільшення засобів копіювання та розповсюдження творів, які переважають над технічними засобами захисту об'єктів авторського права, що призводить до порушення авторських прав.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Кирилюк А.В. Ліцензійні договори на використання літературних творів: поняття, умови, форма /А.В. Кирилюк //Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. праць. – Одеса, 2008. – Вип. 41. – С. 190-195.

2. Кирилюк А.В. Ліцензійні договори на використання літературних творів за законодавством України /А.В. Кирилюк //Актуальні проблеми держави та права: Зб. наук. праць. – Одеса, 2008. – Вип. 42. – С. 58-65.

3. Кирилюк А.В. Особливості ліцензійного договору на використання об'єктів інтелектуальної власності /А.В. Кирилюк //Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. праць. – Одеса: Юридична література, 2008. – Вип. 43. – С. 98-104.

4. Кирилюк А.В. Зміст відносин по використанню літературних творів за ліцензійним договором /А.В. Кирилюк //Актуальні проблеми політики: Зб. наук. праць. – Миколаїв, 2009. – Вип. 38. – С. 424-431.

5. Кирилюк А.В. Ліцензійний договір на використання літературних творів як вид авторського договору /А.В. Кирилюк //Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. праць. – Одеса: Юридична література, 2009. – Вип. 51. – С. 180-186.

6. Кирилюк А.В. Юридична природа ліцензійного договору на використання творів літератури /А.В. Кирилюк //Життя І.В. Шерешевського як духовна єдність між поколіннями юристів. Матеріали міжнародної наукової конференції. – О.: Фенікс, 2008. – С. 145-148.

7. Кирилюк А.В. Ліцензійний договір на використання літературних творів /А.В. Кирилюк //Римське право та сучасність: V Міжнародна науково-методична конференція (тези доповідей). – О.: Фенікс, 2008. – С. 126-128.

8. Кирилюк А.В. Літературний твір як об'єкт авторського права /А.В. Кирилюк //Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми правової системи України»: Зб. наук. праць. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2009. – С. 312-318.

9. Кирилюк А.В. Ліцензійний договір в системі договорів в сфері інтелектуальної діяльності /А.В. Кирилюк //Развитие государственности и права в Украине: реалии и перспективы. Сборник научных трудов. Часть 1. Материалы Международной научно-практической конференции (24 апреля 2009 года). – Симферополь, 2009. – С. 424-427.

10. Кирилюк А.В. Деякі ознаки літературного твору як об'єкта авторського права. /А.В. Кирилюк //Всеукраїнська науково-практична конференція «Господарсько-правове, цивільно-правове та фінансово-правове забезпечення розвитку сучасної економіки України в період економічної кризи». – Донецьк, 2009. – С. 113-114.

11. Кирилюк А.В. Відносини по використанню літературних творів за ліцензійним договором /А.В. Кирилюк //Держава і право: de lege praeterita, instante, futura: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Миколаїв, 27-28 листопада 2009 року. – Миколаїв: Іліон, 2009. – С. 206-207.

12. Кирилюк А.В. Окремі аспекти укладення, зміни та припинення ліцензійного договору на використання літературних творів /А.В. Кирилюк //Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених «Восьмі осінні юридичні читання». – Хмельницьк, 2009. – С. 155-156.

13. Кирилюк А.В. Сторони ліцензійного договору на використання літературних творів /А.В. Кирилюк //Правове життя сучасної України:

Тези доповідей Міжнародної наукової конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу. – О.: Фенікс, 2009. – С. 437-438.

АНОТАЦІЯ

Кирилюк А.В. Ліцензійний договір на використання літературних творів (цивільно-правовий аспект). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Одеська національна юридична академія, Одеса, 2010.

Дисертація присвячена дослідженню та обґрунтуванню теоретичних основ використання літературних творів за ліцензійним договором. Проаналізовано стан цивілістичних наукових та практичних джерел, в яких висвітлюються питання застосування ліцензійного договору.

У дисертації визначаються поняття та специфіка правовідносин, які виникають у зв'язку з використанням літературних творів та окремих його елементів, суб'єктів досліджуваних правовідносин.

Визначається поняття: літературного твору, персонажа літературного твору, ліцензійного договору на використання літературного твору.

Розглянуто динаміку розвитку зобов'язальних відносин із використання літературних творів, укладання договору, зміну та припинення його дії. Визначено істотні умови договору, права та обов'язки сторін, відповідальність за порушення умов ліцензійного договору, підстави для розірвання договору.

На підставі проведеного дослідження сформульовані пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства з авторського права.

Ключові слова: ліцензійний договір, ліцензія, ліцензіат, ліцензіар, розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, літературний твір, «елементи» літературного твору.

АННОТАЦИЯ

Кирилюк А.В. Лицензионный договор по использованию литературных произведений (гражданско-правовой аспект). – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Одесская национальная юридическая академия, Одесса, 2010.

Диссертационная работа посвящена исследованию использования литературных произведений по лицензионному договору. В работе на основании исследования научных трудов, которые касаются проблематики

диссертационного, а также анализа нормативно-правовых актов, регулирующих использование литературных произведений по лицензионному договору, выявлены существующие коллизии и проблемы в действующем законодательстве.

Исследовано понятие произведения как объекта права интеллектуальной собственности. Определено понятие и виды литературных произведений, охарактеризованы отдельные юридически «значимые» и юридически «безразличные» элементы литературных произведений. Охарактеризованы условия предоставления правовой охраны заголовкам литературных произведений и их персонажам.

Проанализировано становление правового регулирования договорных отношений по использованию литературных произведений, определено понятие и место лицензионного договора на использование литературного произведения в системе договоров по распоряжению авторскими правами.

Исследован статус сторон лицензионного договора, среди которых выделены: лицензиар и лицензиат, которыми могут выступать участники гражданско-правового оборота, т.е. физические и юридические лица, а также государство, интересы которого представляет Государственный Департамент интеллектуальной собственности Министерства образования и науки Украины. При заключении договоров уделено внимание статусу таких посредников, как: организации коллективного управления авторскими и смежными правами, литературные агенты.

Рассмотрены существенные условия лицензионного договора на передачу литературного произведения, среди которых выделены предмет; объект договора; срок, на который предоставляется право на использование литературного произведения; характер имущественных прав, переданных по лицензионному договору; территория, на которую распространяются полномочия по использованию произведения; право на дальнейшую передачу имущественных прав лицу, которому права были переданы; оплатность по договору; объем, способы и формы использования литературного произведения; место и порядок рассмотрения споров, которые могут возникнуть в процессе исполнения договора.

Исследована динамика развития обязательств по договору об использовании литературного произведения, а именно: заключение договора, изменение, прекращение его действия, а также последствия расторжения, ответственность за нарушение условий договора.

Ключевые слова: лицензионный договор, лицензия, лицензиат, лицензиар, распоряжение имущественными правами интеллектуальной собственности, литературное произведение, «элементы» литературного произведения.

SUMMARY

A.V. Kirilyuk The License contract on the use of literary works (civil law aspect). – Manuscript.

Dissertation for the candidate of law degree specialty 12.00.03 – civil law and civil procedure, family law; international private law. – Odesa National Academy of law, Odesa, 2010.

Dissertation researches into and grounds theoretical issues of the use of literary works through license agreements (contracts). The present state of civil scientific and practical sources dealing with the matters of license contract application is analyzed.

The notion and specific character of legal relationships, which arise in connection with the use of literary works and/or their elements as well as the nature of the subjects of the above-mentioned legal relationships, are specified in the dissertation.

The definitions are suggested for a literary work, literary character, license contract for the use of literary work.

The following aspects were examined: the development of obligation relations concerning the use of literary works, entering a contract, alteration and termination of its effect. Essential conditions of a contract, rights and obligations of the parties thereof, responsibility for the breach of the license contract and the grounds for the dissolution thereof were defined in the process of research.

On the basis of the conducted research, suggestions for the improvement of current copyright legislation were moved.

Key-words: license contract, license, licensee, licensor, disposition of property rights in intellectual property, literary work, elements of literary work.